

PAULA ROMANESCU

... Și i s-a spus
femeie

(II)

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

CUPRINS

<i>Mais où sont les neiges d'antan,</i> se întreba Villon mai an.....	5
Madame de Sévigné cu Parisul ei	17
Nefertiti – <i>Frumoasa a venit</i>	23
Lena lui Caravaggio și Pythiile cele de toate zilele.....	28
Când pentru-ntâia oară o fată i-a spus nu.....	34
Cleopatra Selene sau Mica Cleopatra.....	38
În orice zbor, căderea pânđește răbdătoare.....	45
Lavinia Fontana, Prim-Pictor la Curtea lui Grigore al XIII-lea Pontiful.....	56
Elisabeth Vigée-Le Brun și Louise Bourgeois sau de la pictura în Secolul Luminilor la sculptura de sub cerul luminii de azi	66
Emilie du Châtelet, femeia cu mintea cea mai luminată din Secolul Luminilor	75
Marie-Anne Collot, femeie sculptor – umbră albastră în Secolul Luminilor.....	89
Smărăndița din cele mai înalte (strato)sfere.....	99
Mathilda cu vila ei frumoasă între frumoasele bucureștene	108
Sonată pentru pian și iubire sau Anne Simonis din Homorod.....	116

· Maria Bjørnson. Candelabrul în țândări de muzici. Bindecuvântați copiii din flori!	126
Și telefonul a sunat, și gongul a bătut.....	136
Și gongul a bătut pentru a treia oară. Intră în scenă savanta Ștefania Mărăcineanu	145
Prințesa Elena Bibescu – vice-mama lui George Enescu.....	157
Englezoaica Mary Grant (Maria Rosetti) mai româncă și decât Măria neichii Mărie!.....	166
Domnișoarele Rosetti din Craiova-n București.....	174
Prințesa Martha Bibescu la balul vieții	183
Prințesa Ioana Cantacuzino între cer și pământ	193
Cantacuzina Maruca, înnobilită prin iubirea lui George de la Liveni.....	198
Anna Brâncoveanu, contesina de Noailles.....	204
Alexandrina Cantacuzino sau o româncă destoinică	210
Ana Davila – mireasa cu violete de Parma.....	217
Doamna Ecaterina (Cocuța) și veneticul din Fanar	221
Femeia din umbra celui ales	225
Elena Negri. Steluța dintre Lăcrămioare	233
Măria noastră cea măiastră.....	239
Natalia Negru – văduva neagră, muză și blestem	244
Regina aceea (și) poetă se numea Carmen Sylva	254

Liane de Pougy – Ghica. Dama fără camelii, prințesă valahă, călugăriță.....	259
Greierușa din poemele lui Blaga	268
Simone Boué. Cumintea anonimă din mansarda cu vedere spre moarte	274
Arta ca rațiune de a fi sau dacă vi se va părea.....	284
Când ești copac, cum să vrei să fii doar frunză!	290
Mama – Paradisul dintâi.....	307

Sandro Botticelli:
Primăvara

*Mais où sont les neiges d'antan,
se întreba Villon mai an...*

Orice om care va fi trecut prin școală cu, printre obiectele de studiu și limba franceză, va fi auzit și de versul poetului acela trecut pe sub umbra spânzurătorii, cu niște zăpezi de altădată ca tot atâtea umbre trecătoare – foste femei frumoase: *Dar unde-s vechile zăpezi?, sau, Dar unde-i neaua de antan (de mai an)?, sau, Dar unde-i neaua de ieri, unde?*

Ce lume fascinantă ai adunat, meștere Villon, în a ta *Ballade des dames du temps jadis* („Balada Doamnelor de altădată”)! Ca într-un salon princiar de dincolo de loc și timp, dovedind astfel că acest mare mincinos, timpul, „hoțomanul de soi”, cum l-a numit în veacul nostru de curând apus poetul Radu Stanca, nu va putea nicidecum a șterge din memoria omnirii acele alcătuirii omenești prinse într-un nume rămas doar al lor și, însemnate cu o lumină pe care inima o asociază de regulă cu iubirea, iar rațiunea cu irățiunea, deși s-a dovedit de-atâtea ori că inima se-nșală, inocenta, iar mintea minte...

Intrăm și noi, poete, în salonul tău rămas deschis, primitiv, cu, drept permis de liberă trecere și, deopotrivă, invitație, *Balada* pe care ne-ai lăsat-o, numindu-ne, în *Testament* chiar, *frères humains qui après moi vivrez...* („frați oameni care după mine veți trăi”)...

Să ne-o reamintim:

Balada doamnelor de altădată
(*Ballade des dames du temps jadis*)

*În care țară, spuneți unde
E mândra romaniță, Flora;
Alcipiade – ori Thais¹
Cu care ai fi zis că-i soră;
Echo ce știa să grăiască
La fel pe țarmuri și pe unde,
Cu-o grație dumnezeiască?
Dar unde-i neaua d'antan, unde?*

*Unde-i cumintea Helois'
Pentru care a fost castrat
Pierre Abelard din Saint-Denis,
Între călugări aruncat
Iubirea lui fiindu-i vină?
Apoi unde-i acea regină
Care, 'ntr-un sac, a ordonat
Ca Buridan fie-aruncat
În Sena cu apele-i profunde?
Dar unde-i neaua d'antan, unde?*

*Regina Blanche precum un crin,
Cântând cu glasu-i de sirenă,
Lăboasa Berta, Beatice,
Alice, Aremburgis din Maine,
Biata Ioana din Loren'
De englezi arsă la Rouen,
Sfântă Fecioară, știi răspunde?
Dar unde-i neaua d'antan, unde?*

¹ Prea frumosul Alcipiade era puțin efeminat (se pare că nici Socrate nu rămăsese indiferent la farmecul său...); fapt care îi îngăduie poetului să-l asemuiască iubitei lui Alexandru cel Mare – Thais.

Dedicație

*Printe, nu-ți pierde săptămâna
Tot încercând de a răspunde
Unde-s? Refrenul să-ți rămână:
Dar unde-i neaua d'antan, unde?*

Tu, poete, ne/te întrebi doar, ca și cum n-ai ști că multe zăpezi ale uitării se vor fi așternut în lume de la plecarea celor de tine evocate! Să ni le reamintim și noi deși, în vremea asta grăbită foarte, abia dacă putem pricepe de existăm cu-adevărat!

Iat-o pe frumoasa romană *Flora*, mai mult femeie decât zeiță, fără de atingerea căreia florile n-ar ști cum și pentru cine să înflorească la sosirea primăverii. Au cântat-o poeții trăitori prin imperiul roman de acum mai bine de 2000 de ani, dar nu toți așa de frumos cum vor fi făcut-o Lucretius și, mai cu seamă, Publius Ovidius Naso, marele maestru în *Ars amandi* (*Arta de a iubi*) – arzătoare artă din a cărei pricină avea să fie exilat de Augustus Împărat la Tomis, unde și-a plâns el în *Tristia* întreaga tristețe, și-a zvântat lacrima în *Pontica*, spre a se adăuga, la ceasul sorocit, lutului de la Pontul Euxin. Simțea că aici îi va fi locul de nemoarte când îi scria soției sale rămasă la Roma:

*O, știu, soție scumpă că tu poate petreci
Și-oi fi uitat de omul ce nu te uită-n veci.
Eternități de-a rândul, la Pontul Euxin
Va rătăci o umbră străină de latin,
Va rătăci o umbră prin spini mari și lași
Doar printre mani sălbateci și umbre de sarmați...*

Dacă ea nu va fi primit niciodată scrisoarea lui, a fost doar din pricina că noi nu existam încă pe atunci, serviciile poștale erau lăsate pe seama porumbeilor, turismul nu avea amploarea de acum, iar exodul de după decembrie '89 nu ne deschisese porțile libertății fără frontiere de a ne buluci la culcușele de căpșunele și sparanghel (bașca oferta de trufandale în viu!) prin tărâmurile mai pricopsite.

Astăzi, de pe soclul impunătoarei lui statui, operă a sculptorului Ettore Ferrie, ridicată abia în anul 1887 prin osârdia mai marilor urbei Tomis/ Constanța de la țărmul Mării Negre din România, poetul continuă să privească trist și gânditor la valurile de trecători de sub soarele tuturor anotimpurilor, și să le amintească:

*Sub astă piatră zace Ovidiu cântărețul
Iubirilor gingașe răpus de al său talent.
O, tu ce treci pe aicea, dacă ai iubit vreodată
Te roagă pentru dânsul să-i fie somnul lin.*

Am trecut și noi pe acolo, și cu toate că mai iubisem odată, ne-am rugat ca iubirea să nu ne uite-n veci de veci. Dar vecia nu știe de noi.

Și câte ar mai fi de spus despre Flora, poate ar trebui să aflăm din celebrul tablou *Primăvara* al lui Sandro Botticelli (1445-1510), gășibil în prezent la Galeria Uffizi din Florența. Dar cu adevărat doar ochii sufletului fiecărui privitor o pot face! Dacă nu ați văzut încă această capodoperă a picturii italiene, orice zicere despre ea rămâne incompletă, săracă. Vedeți-o și... veți vedea! Doar suntem liberi acum să ne luăm lumea-n cap. Cu siguranță italianul pictor Botticelli, contemporan cu francezul poet François Villon, trebuie să fi cunoscut Balada acestuia. Poate se vor fi văzut chiar, înainte ca de omul François cel dispărut în umbra spânzurătorii din anul 1463 să nu se mai știe nimic.

Prezență grațioasă în „salonul” lui Villon este și mult laudatul *Alcibiade*, irezistibilul general atenian un pic prea impetuos, de o frumusețe răvășitoare, care, între două bătălii, se amuza mutilând statuile lui Hermes, de era s-o pățească dacă n-ar fi avut protectori puternici. Era mare expert în iubirea care se înscrie astăzi (atât de târziu?!) în cea mai pură corectitudine politică, și se pricepea ca nimeni altul la potrivirea cuvintelor de amor, susurate la urechea oricui ar fi vrut să le asculte. Despre el ne-au lăsat mărturie Aristofan, Plutarh și, nu în ultimul rând, Platon în Dialogurile cu

Socrate, marele înțelept atenian care își pierduse (și el?!) capul de dragul adoratului său discipol. Acuzat de tiranii cetății – Meletos, Anytos și Lycon (aceștia total incorecți democratic!), de coruperea tinerilor pe care-i învăța (printre altele) să și gândească logic, și de alte imaginare rele care-l făceau foarte incomod pentru mai marii cu minte puțină din sferele puterii, Socrate a fost condamnat la moarte după un proces de pomină în care el le-a răsturnat acuzatorilor toate argumentele, de s-au văzut justițiarii nevoiți să-i lase „inculpatului” dreptul să hotărască singur ce pedeapsă i se cuvine. Și Socrate a ales să respecte, democratic, dreptul celorlalți de a avea dreptate și a închinat senin în numele zeilor ocrotitori ai cetății, la care ei, „ceialții”, se închinau și, pe care el îi ignora, o cupă de cucută, înconjurat/asistat de ai săi discipoli năuciți de durere și, deopotrivă, uluiți de seninătatea cu care filozoful se pregătea de întâlnirea cu temuta meșteră la coasă. Filozoful ne-a lăsat la plecare pilula de înțelepciune de care știu și cei ce nu știu de unde li se trage: „Știu că nu știu nimic!”

Deși poetul, discret, nu o spune, Alcibiade trebuie să fi venit împreună cu Socrate de lângă care era nelipsit (și în bătălii, și la agape). El, tânăr, frumos, pomădat, elegant, precum frumoasa curtezană ateniană Thais care-i fusese lui Alexandru cel Mare „sfetnic de dulce taină”; filozoful, desculț, bărbos, burtos, cu nasul turtit, dar scripitor de înțelepciune, mereu gata să pună cu botul pe labe pe orice împleticit în gândire, bătrân dar vânjos – avea 70 de ani în anul 399 înainte de Cristos, când cu cupa de cucută.

Dar mai era desigur pe acolo și Thais ca umbră diafană, fără Alexandru cel Mare cel mereu călare pe Bucefal – tot înainte!, fiindcă tocmai voia el să realizeze imperiul mondial (dacă nu l-ar fi răpus ciuma), întreprindere de mare anvergură, cu oarece... șanse să se împlinească în zilele noastre (dacă vom mai avea zile s-o vedem și pe asta!).

Pentru frumoasa Thais ar trebui să lăsăm ochilor sufletului răgaz să se desfete. A făcut-o și pictorul spaniol José de Ribera prin veacul al XVII-lea, și scriitorul Gustave Flaubert în veacul lui de tot romantic, și Anatole France care

I-a inspirat la rândul său pe Jules Massenet să compună o operă (cum care? *Thais!*), și balerina rusă Ana Pavlova în felul ei, alături de balerinul Mihail Mordkin, și sculptorul Dumitru Chipăruș (1886-1947), plecat de la noi din Dorohoi la începutul veacului al XX-lea la studii de sculptură în Italia, apoi la Académie de Beaux-Arts din Paris și, stabilit pentru tot restul vieții în Franța, unde a devenit sculptorul Demètre Chiparus (aproape, și nu tocmai, de Brâncuși!), mare creator în stilul Art-Deco. Modelele sale preferate erau mai toate din lumea baletului rus – Nijinski, Ida Rubinstein, ceea ce ar explica faptul că majoritatea lucrărilor sale au ajuns în muzee din Rusia. La Dorohoi, nu! Ar fi fost și cam greu după „eliberarea” țării de către marea Uniune Sovietică și instaurarea regimului acela care nu se sinchisea de artă ci de ascuțirea luptei de clasă până la a nu mai rămânea pe pământ decât proletarii din toate țările, fericiți nevoie mare, strâns uniți la rău și la mai rău până când moartea...

Thais aceea frumoasă foc, inimă mult zburdalnică, a fost adusă pe calea cea dreaptă din rătăcirile ei pe cărări de-amoruri pline și, convertită de ermitul egiptean Pafnutie (în opera lui Massenet, Athanael) la credința și morala creștină. Abia după ce și-a încheiat el sfânta misiune (grea din caleafară și cumplit de dulce!), ermitul și-a luat pustiul în cap și a plecat în deșert, să n-o mai vadă niciodată pe mult adorata lui păcătoasă. Zadarnică i-a fost fuga. Iubirea i-a pârjolit nefericitului pustnic inima și a trebuit să se întoarcă în genunchi lângă/la femeia dragă. Vai, aceasta era de-acum sfântă! Grație lui! Putea fi fericit... (Pe ermit nu l-am zărit printre invitați!)

O, dar iat-o și pe *Echo!* Nimfeta aceea din mitologia greacă, foarte vorbăreată și un pic codoasă, care o ținea la... voroave pe Hera, soața mai marelui între zei Zeus, când o tula el în expediții amoroase, foarte pământești, după nimfe și-alte dobitoace... Dar și când Hera a înțeles matrapazlâcul, pedeapsa ei a fost cumplită. Nu, lui Zeus al ei, un fel de Don Juan din vremi mai dinspre noi, nu i-a clintit nici măcar un firșor de foc din pârjolitoarea lui meteahnă de a se hârjoni

cu regine, ciobănițe, găsculițe, văcuțe. Întreaga ei mânie s-a revărsat asupra prostuței Echo, blestemată ca să nu mai poată scoate în veci o vorbă, ci doar să repete mereu ca o năvleagă ultima parte de cuvânt rostit de cei cu care se va întâlni și i se vor adresa. Dar cum era și frumușică prostuța (tot așa a rămas până astăzi, fiindcă și prostia tot prostie rămâne în veci de veci!), într-o zi, Narcis (alt prost!), frumosul care nu contenea să se privească fermecat în oglinda oricărui lac, și-a ridicat mânios privirile către nimfa care venise cu ulciorul să ia apă tocmai din... oglinda lui, spărgându-i-o în mii de vălurele. A observat însă că și ea era frumoasă, ba chiar i-a și spus-o curtenitor, clar, bărbătește, fiindcă era gata s-o ceară de... inimă:

— Ești foarte frumoasă!

Atunci i-a auzit și el frumoasei Echo glasul:

— Moasă... moasă... moasă...

Crezând că se alintă, a trecut la o propunere mai explicită:

— Vino cu mine!

Și ea: ine... ine... ine...

— Măi, femeie, tu ești proastă?

— Oastă... oastă... oastă... oastă...

S-a uitat lung la cer bietul Narcis, ca să vadă dacă e tot acolo sau i-a căzut lui pe cap, a fluierat a pagubă și dus a fost, hotărât să nu mai caște gura a admirare la alte frumuseți în afară de a lui. Așa că să nu vă mirați când veți vedea *narciși* pe malul lacurilor: sunt rășfrângerile chipului frumos al aceleuia care s-a îndrăgostit numai de el... Cât despre Echo, ascultați ecoul glasului vostru când plecați voioși în vreo drumetie prin munți sau când vă năpădește jalea într-o casă pustie, cu pereții goi, casă care v-a știut cândva copil...

În *salonul* lui Villon, Echo nu vorbește. Sunt prea multe glasuri. Surâde doar visătoare ascultându-i pe ceilalți. I-ar plăcea Alcibiade, dar cum să-i abată privirea de la el bătrânului acela grosolan (Socrate parcă-i zicea!), cu ochii mici și-adânci de ironie...

Iată-i, în sfârșit, nepăsători la ce cred ceilalți despre iubirea lor, pe *Heloisa*, fiica luminată la minte a canonicului Fulbert de la Notre-Dame și, profesorul ei, călugăr la Saint-Denis, filosoful *Abelard*, care a învățat-o tot ce știa și el mai bine, dar mai cu seamă cum să devină, din omenească sfântă iubire, femeie și mamă. Fiul lor (fiindcă au avut și un fiu!) a primit numele *Astrolab*. Cu aparatul astrolab de mai târziu, au măsurat astronomii nemăsurata distanță de la pământ până la stele, cum nemăsurată trebuie să fi fost iubirea dintre *Heloisa* și *Abelard*.

Se întâmpla iubirea lor prin veacul al XII-lea. Furia clerului, care s-a abătut asupra îndrăgostiților, a fost cumplită. *Heloisa* a fost închisă între zidurile mânăstirii și obligată să devină mireasă castă lui *Cristos*. *Cristos* n-a obiectat. Îi era indiferent? Îi era indiferentă păcătoasa? De când s-a suit la ceruri, El șade liniștit de-a dreapta Tatălui și ne așteaptă... *Abelard* a fost prins de mai marii Bisericii înveșmântați în negru-corb, și operat, deși nu dorise să ajungă tenor precum renumitul *Farinelli* în veacul al XVIII-lea, poate doar din pricină că opera nu atinsese înălțimile la care avea să ajungă mai târziu, prin muzica unor *Mozart*, *Verdi*, *Puccini*, *Bizet*, *Rossini*, *Enescu*...

Acum îi întâlnim și noi, dar altfel, dorm unul lângă altul în Cimitirul Père Lachaise, încremeniți cu mâinile împreunate ca pentru rugă, așteptând de la cerul mut răspuns la întrebarea: *De ce, Doamne al Iubirii, ai îngăduit această nelegiuire?*

Dar Cerul tace. În tăcere e cel mai tare.

A, dar iată-l și pe rectorul universitar *Buridan*, savantul. Nu, măgarul lui, nu!, fiindcă a crăpat de curând de foame în pajiștea electorală a nedumeririi noastre, de nehotărât ce era și el, între două urne mobile, cu o promisiune de prisos de lucernă primită din partea unui verde fluieră-vânt democrat și, o mai mult ca sigură *restitutio in integrum* de pădure proaspăt defrișată, plină de ciuperci tot una și una, din cele care se mănâncă doar o dată în viață, promisiune foarte tentantă făcută lui de un recent liberal cu sloganul mai avan, numai bun de un măgar...

Este de înțeles că bietul Buridan sta cam plouat, de fapt ud learcă, fiindcă fusese aruncat din porunca reginei Margareta (nu, nu a noastră custodiță de coroniță, ci Margaretuța de Burgundiuța!) în Sena, ca să nu se mai bârfească despre legătura lor pe care încoronata nu o vrea știută de tot vulgul (ca să nu se vulgarizeze!).

Dar de ce l-o fi invitat Villon între ceilalți oaspeți, este de neînțeles pentru mine! Sau, asta e! Scuze! M-am grăbit eu cu prezentările. Nu Buridan era acolo, ci *acea regină* doar, o *margaretă* din vastul câmp cu flori și buruieni al regatului francez de prin veacul al XIII-lea.

Albă ca un crin (și *mândră arz-o focul*, cum ar zice acel *viclean copil de casă* din altă poveste), iat-o și pe regina *Blanche* (de Castilia) (1188-1252), ram din stufosul arbore al Plantagenetilor, iubitoarea și mult iubita de regele său Ludovic al VIII-lea, supranumit *Leul* după victoria obținută în luptă dreaptă (!) cu regele englez *Ioan fără Țară*, care voia să aibă și el o țară mai întinsă că nu-i mai ajungea (nici lui?!) spațiul vital... *Blanche* i-a dăruit bărbatului iubit nu mai puțin de unsprezece progeneraturi (anul și cârlanul!) și, poate că numărul acestora ar fi crescut dacă „leul” n-ar fi murit în luptă cu eternul dușman de dincolo de *Mâneacă*, pe când n-aveau, și el și ea, decât treizeci și cinci de ani... Dar cum *Le roi est mort, vive le roi!* (Regele a murit, trăiască regele!), pe tronul Franței s-a cățărât Ludovic al IX-lea care, bisericos (sau aventurier al crucii!) a plecat în Cruciadă și n-a mai venit, lăsându-i mamei sale trebile mereu încâlcite ale conducerii regatului. De asta o fi biata *Blanche palidă ca... crinul!*

Pe picior mare, iat-o și pe lăboasa *Berthe* (726-783) cu piciorul ei supradimensionat (numai unul, celălalt – în limite normale!), dar frumoasă și deșteaptă fără pereche, de care s-a amoretat *Pepin cel Scurt* (contrariile se atrag!) și și-a făcut-o nevastă, iar ea i-a dăruit un prunc care avea să devină unul dintre cei mai străluciți împărați care vor fi existat vreodată – *Carol cel Mare*! E adevărat că de *mare* ce-a ajuns, *Charlemagne*-ul, când a mai și crescut în înălțime, n-a

mai avut loc de mama sa și a trimis-o să-și sfârșească zilele la mănăstire (Atenție, mame iubitoare, și fiii voștri cresc așa cum îi creșteți!).

Nu se putea ca Berthe să nu răspundă onorantei invitații a lui Villon, cred că sunteți de acord! Din mănăstirea în care sălășluiește de-a pururi, nu se prea iese decât numai dacă un Villon ar negocia cu Sfântul cu Cheile... Pe pile deci. Și-acolo?!

Buongiorno, frumoasă Beatrice Portinari! Cum, singurică, singurică? Nici de astă dată nu te însoțește Simone dei Bardi, soțul tău de toți ignoratul, bietul de el, doar pentru că Dante Alighieri ți-a legat pe vecie numele de al lui (fără să-ți dea măcar inel de logodnă!), instalându-te într-o prea înaltă *Vita Nuova* ca o *Divină Comedie* de care să tot plângă răsând și Infern, și Purgatoriu, și Paradis!

O, cât ești de frumoasă, frumoaso! Cum este să pleci în moarte la douăzeci și cinci de ani și, să intri în ne-moarte pe ușa poeziei, această comoară ignorată de mulți vorbitori, făcută din simple cuvinte de fiecare zi, turnate de poet în aurul pur al cântului spre a nu se mai pierde niciodată! *Carmina morte carent* („Poezia nu are moarte”). Știu, frumoasă florentină, că știi că așa a spus Ovidiu în a lui *Ars Amandi*, rămânând din această pricină *ars de dor* de a se întoarce la Roma din coasta mării de la dracu-n praznic, la Tomisul unde fusese exilat de împăratul...

Cum e să pleci în moarte? Nu, nu-mi răspunde, sigur voi afla și eu cândva!

Plecăciune, *Aremburgis*, contesă *du Maine*, castelană *du Loir*, frumușică și tu, dar nu atât cât să ți se pună numelui adaosul *La Belle*, așa cum *Le Bel* (Cel Frumos) i se spunea soțului tău, contele de Anjou – *Foulque VI*. Dar pentru că i-ai adus o dotă substanțială – comitatul du Maine și castelul aferent, nu făcea să se mai formalizeze el că n-ai fi cine știe cât de subțirică la mijloc. I-ai dăruit-o însă pe frumoasa *Alice* și ea aici de față care, deși nu era din *Țara Minunilor*, avea să se mărite cu Guillaume Adelin, viitorul rege Henric I din Anglia.